

Загальнотеоретичні положення про здійснення права на спадкування за
законодавством України.

Бачинська І.М.

студентка юридичного відділу
Галицького коледжу імені
В'ячеслава Чорновола
м. Тернопіль, Україна

Самойлова І.А.

Викладач юридичних дисциплін
Галицький коледж імені
В'ячеслава Чорновола
м. Тернопіль, Україна

Актуальність обраної теми дослідження полягає у тому, що за останні декілька років відбулися істотні зміни спадкового законодавства, тому відсутність практики застосування норм, що регламентують порядок прийняття спадкоємцями спадщини, зумовлюють необхідність дослідження питань, пов'язаних із встановленням меж і гарантій здійснення спадкоємцями права на спадкування.

Поняттєвий апарат та термінологію сучасного права ґрунтується на ідеях, засадах та визначеннях, розроблених римською класичною юриспруденцією. Розвиток правових засад спадкування як правового інституту, що опосередковує перехід майна від померлої особи до спадкоємців, залежить безпосередньо від визначення права на приватну власність [3].

Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року, який набрав чинності 01 січня 2004 року, у цілому перейняв попередній правовий фундамент, але й впровадив значні як і якісні, так і кількісні зміни. Спадковому праву в Цивільному кодексі України присвячена книга 6 «Спадкове право», яка складається із таких глав:

- ✓ «Загальні положення про спадкування»
- ✓ «Спадкування за заповітом»
- ✓ «Спадкування за законом »
- ✓ «Здійснення права на спадкування»
- ✓ «Виконання заповіту»
- ✓ «Оформлення права на спадщину»
- ✓ «Спадковий договір»

Цивільний кодекс України дає визначення поняття «спадкування». Це є перехід прав та обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців) [1]. Смерть фізичної особи припиняє її правоздатність і відкриває спадщину. Людина перестає існувати фізично, але деяка кількість цивільних відносин, у яких вона була носієм права та обов'язків, переходять до інших осіб.

Умови та порядок регламентуються низкою цивільно-правових норм, що у своїй сукупності складають окремий цивільно-правовий інститут – спадкове

право. Розглядаючи спадкове право як один із інститутів цивільного права, в якому мають визначатися межі дозволеної поведінки суб'єктів спадкових правовідносин, що закріплені законодавством України, Є.І. Фурса, водночас, наголошує на тому, що додаткове регламентування спадкових прав відбувається саме у межах спадкового процесу, під яким розуміють регламентовані законодавством юридично вагомі дії повноважних осіб, які зумовлені переходом прав померлої особи до інших осіб [2].

На даний момент є велика кількість визначень, основними ознаками спадкового права є:

- перехід майнових прав і обов'язків померлого громадянина до його правонаступників;
- межі правонаступництва, зміст прав і обов'язків, які переходять у порядку правонаступництва, визначені в законі;
- порядок правонаступництва визначається законодавцем;
- правонаступника визначає правопередник, а за відсутності його волевиявлення – законодавець.

Основним нормативно-правовим актом, який містить загальні положення про спадкове право є Цивільний кодекс України. Також, спадкові питання регулюються Законом України «Про нотаріат» та Інструкцією про порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затверджено наказом Міністерства України від 3 березня 2004 року №20/5 [3].

Прийняття спадщини вказанні в ст. 1268 ЦКУ «1. Спадкоємець за заповітом чи за законом має право прийняти спадщину або не прийняти її.

2. Не допускається прийняття спадщини з умовою чи із застереженням.

3. Спадкоємець, який постійно проживав разом із спадкодавцем на час відкриття спадщини, вважається таким, що прийняв спадщину, якщо протягом строку встановленого ст. 1270 цього Кодексу, він не заявив про відмову від неї.

4. Малолітня, неповнолітня, недієздатна особа, а також особа, цивільна дієздатність якої обмежена, вважаються такими, що прийняли спадщину, крім випадків, встановлених частинами другою – четвертою статті 1273 цього Кодексу.

5. Незалежно від часу прийняття спадщини вона належить спадкоємцеві з часу відкриття спадщини. ».

Спадкоємець на свій розсуд має право прийняти чи не прийняти спадщину, в цьому і полягає здійснення права на спадкування. Прийняти спадщину можна у два способи:

- шляхом мовчазного прийняття (пасивна поведінка спадкоємця)

Це вказана в ст. 1268 Цивільного кодексу України (далі ЦК). згідно з якою спадкоємець вважається таким, що прийняв спадщину, якщо він мешкав разом з померлим та протягом строку для прийняття спадщини не відмовився від неї. Якщо спадкодавець протягом вказаного строку подав заяву про відмову від спадщини, вважається, що він відмовився від спадщини.

Спадкоємці, які фактично прийняли спадщину, також мають подати заяву про видачу їм документа, що підтверджує їх право на успадковане майно - свідоцтва про право на спадщину, але можуть це зробити незалежно від закінчення строку, встановленого для прийняття спадщини.

- шляхом подачі заяви про прийняття спадщини (активна поведінка).

Прийняття спадщини шляхом подання нотаріусу заяви про її прийняття передбачене ст. 1269 ЦК [1].

Такий порядок застосовується щодо спадкоємців, які бажають прийняти спадщину, але не проживали разом із спадкодавцем постійно . Так, як роздільне проживання не створює презумпції прийняття спадщини, такі особи зобов'язані подати за місце відкриття спадщини заяву про прийняття спадщини.

Спадкування здійснюється двома шляхами: за заповітом або за законом (ст. 1217 ЦК). Та зрозуміло, що підстави спадкування не можна протиставляти. Крім того, для спадкування не тільки за заповітом, а й за законом потрібна низка передбачених законом юридичних фактів. Підставою виникнення спадкування за заповітом є юридичний склад – складання заповіту, смерть спадкодавця, відкриття спадщини, прийняття спадщини. Особи, які мають право на спадкування в першу чергу в цьому випадку, визначає у своєму заповіті спадкодавець. У разі відсутності заповіту, визнання його недійсним, неприйняття спадщини або відмови від його прийняття спадкоємцями за

заповітом, а також у разі не охоплення заповітом всієї спадщини право на спадкування за законом одержують спадкоємці за законом по чергово.

Черги спадкування: Перша черга: діти спадкодавця, у тому числі зачаті за життя спадкодавця та народжені після його смерті, той з подружжя, який його пережив, та батьки.

Друга черга: рідні брати та сестри спадкодавця, його баба та дід як з боку батька, так і з боку матері.

Третя черга: рідні дядько та тітка спадкодавця.

Четверта черга: особи, які проживали зі спадкодавцем однією сім'єю не менше як п'ять років до часу відкриття спадщини.

П'ята черга: інші родичі спадкодавця до шостого ступеня споріднення включно, причому родичі ближчого ступеня споріднення усувають від права спадкування родичів подальшого ступеня споріднення.

Ступінь споріднення визначається за числом народження, що віддаляють родича від спадкодавця. Народження самого спадкодавця не входить до цього числа. У п'яту чергу право на спадкування за законом одержують утриманці спадкодавця, яку не були членами його сім'ї. утриманцем вважається неповнолітня або непрацездатна особа, яка не була членом сім'ї спадкодавця, але не менше як п'ять років одержувала від нього матеріальну допомогу, що була для неї єдиним або основним джерелом засобів існування [3].

Кожна наступна черга спадкоємців за законом одержує право на спадкування у разі відсутності спадкоємців попередньої черги, усунення їх від права на спадкування, неприйняття ними спадщини або відмова від її прийняття, крім випадків коли спадкоємцями укладено договір про зміну черговості права на спадкування. Крім того, фізична особа, яка є спадкоємцем за законом наступних черг, може за рішенням суду одержати право на спадкування, за умови, що вона протягом тривалого часу опікувалася, матеріально забезпечувала, надавала іншу допомогу спадкодавцеві, який через похилий вік, тяжку хворобу або каліцтво був у безпорадному стані.

Отож, таким чином спадкування виникає лише за наявності передбачених у законі юридичних фактів і тому безпосередньо із закону ніколи не виникає.

До складу спадщини входять всі права та обов'язки, що належать спадкодавцеві на момент відкриття спадщини і не припинилися в наслідок його смерті (ст.1218ЦК) [1].

Об'єктами спадкування є цивільні права та обов'язки спадкодавця, що можуть або мають здатність переходити у спадщину. Значення спадкування полягає в тому, що кожна особа в суспільстві зі свідомістю живе і працює, знаючи, що після смерті все надбане ним за життя майно (як матеріальні блага, так і обтяження боргами) перейде згідно його волі, а якщо він її не виявить, то згідно закону, до близьких йому людей. Питання спадкового права залишається в центрі уваги суспільства та держави, законодавців та дослідників, та й в загальному кожного громадянина, оскільки питання спадщини в будь-якому випадку тією чи іншою мірою стосуються інтересів кожного.

Література:

1. Цивільний кодекс України: станом на 8 вересня 2020 р. /С.: ТОВ «ВВП НОТІС», – 376 с.
2. Рябоконь Є. О. Спадкове правовідношення в цив. праві: Монографія. – К.: Віпол, 2002. – 266 с.
3. Заїка Ю.О. Становлення і розвиток спадкового права в Україні: автореф. дис. д-ра юрид. наук: 12.00.03/ Київський національний університет ім. Т. Шевченка. Київ, 2007. 39 с.